

Формування Сил спеціальних операцій

Аналітична записка

Актуальність. Світові соціально-економічні та суспільно-політичні зміни другої половині 20-го сторіччя разом з науково-технічним прогресом, що їх супроводжував, призвели до кардинальних змін у середовищі безпеки, в тому числі у поглядах і принципах ведення війн. Збройна боротьба вже не розглядається як основна форма ведення війни, а військова могутність – як необхідна умова перемоги. Зросла роль невоєнних способів досягнення тактичних і стратегічних цілей. За словами начальника генерального штабу (НГШ) збройних сил (ЗС) РФ, сьогодні понад 90% потенціалу конфронтуючої сторони буде знищуватися не на лінії бойового зіткнення, а в глибині території держави. Більше того, теорія війн четвертого покоління (до яких належать і «асиметричні» війни) припускає можливість перемоги над супротивником, що має військову й економічну перевагу, – за умови політичної волі, правильного й всебічного використання сили та наявних ресурсів¹.

До характерних рис нового покоління військових конфліктів належать: зміна мети війни з фізичного знищення супротивника (його ЗС) на досягнення його внутрішнього колапсу і системоруїнування; перенесення поля бою на все суспільство супротивника, а вибір цілей – не за їх військовим значенням, а за важливістю об'єкта для організації відсічі супротивнику; участь у війні військових формувань (ВФ), підконтрольних субнаціональним, релігійним, політичним та іншим організаціям; різке зростання маневреності, коли концентрація живої сили і техніки стає недоліком; зниження залежності частин і підрозділів від централізованої системи забезпечення; акцент на підготовці окремого бійця-професіонала.

І хоча ці риси війн (конфліктів) нового покоління, у тому числі російсько-українського, не є принципово новими, сьогодні вони набувають природу системних і характерних. Ці принципи і способи вже одержали військово-наукове обґрунтування, відображені в доктринах, настановах і бойових уставах армій більшості країн світу. Вони розділили загальний план ведення війн (військових конфліктів) на стратегії знищення та ерозії, а види бойових дій – на традиційні та іррегулярні.

---

¹ Антонов А., Жилін С. Ворог як система. Еволюція збройного протистояння в сучасній війні // Defense Express. – 2014. – №10. – С.36-43.

У веденні збройної боротьби в іррегулярній сфері головна роль надається новому роду військ – силам спеціальних операцій (ССО).

Багато потужних армій світу вже створили чи створюють такі війська². На думку експертів НАТО, той, кому не вдасться адаптувати досвід минулих війн до нової реальності, приречений на поразку в нових умовах. В Україні впровадження в практику передового світового досвіду наштовхнулося на «злочинну недбалість та саботаж з боку військово-політичного керівництва держави»³. Нове керівництво націлене на виправлення цієї помилки.

Хронологія подій. Тема ССО України піднімалася в рамках громадських організацій ще з початку 2000 р.⁴. Офіційне рішення про їх створення було прийняте в 2007 р. міністром оборони А. Гриценком. За його словами, це був детально розроблений і збалансований за цілями, заходами, ресурсами і кінцевими результатами документ, в якому визначалися терміни й відповідальні за виконання. На базі окремого полку спеціального призначення був сформований Центр ССО, у ГШ створене Управління ССО, розроблялася Концепція їхнього розвитку, проводилися навчання з американськими фахівцями. Але в 2011 р. стало очевидно, що Україна до створення таких сил не готова, і ініціатива швидко зійшла нанівець⁵.

В тому ж 2011 р. НГШ Г. Педченко на зустрічі з головкомом ЗС НАТО в Європі заявив про наміри створення в рамках концепції розвитку ЗСУ окремого роду військ – ССО. Однак його відправили у відставку і розформували командний склад цього роду військ, що тільки-но розпочав роботу. У підсумку, пакет затверджених в 2012 р. документів – Стратегія національної безпеки, Воєнна доктрина (ВД), Концепція реформування ЗС – не містив навіть згадування про ССО.

Водночас в 2013 р. деякі експерти стверджували, що в ЗСУ де факто створені ССО, але їх оснащення не відповідає світовим стандартам, а відомостей про їх підготовку і потенціал немає⁶.

---

² Рудь Б. Армия: Проблемы – украинские, решения – российские [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.finance.ua/ru/news/-/245975/armiya-problemy-ukrainskie-resheniya-rossijskie>

³ Антонов А., Жилін С. Враг як система. Еволюція збройного протидіювання в сучасній війні // Defense Express. – 2014. – №10. – С.36-43.

⁴Липкан В. О законодательном регулировании деятельности ССО [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://censor.net.ua/blogs/2867/o_neobhodimosti_zakonodatelnogo_regulirovaniya_deyatelnosti_sil_spetsialnyh_operatsiyi

⁵ Рингис А. Силы специальных операций. В плену интриг и амбиций [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/rus/articles/2015/12/16/7092684/>

⁶ Бадрак В. Армии XXI века: звон мечей и стон булата // Зеркало недели. – 25 января 2013.

У вересні 2014 р. Президент України підписав указ «Про невідкладні заходи щодо захисту України та зміцнення її обороноздатності», в якому Міністерству оборони (МО) поставлене завдання прискорити формування ССО ЗСУ.

На виконання указу главою Управління ССО призначений перший заступник командуючого ВДВ С. Кривонос. Під його керівництвом почалася розробка Концепції ССО. Вона була готова вже до кінця 2014 р⁷.

Паралельно з цим в МО й Адміністрації Президента (АП) розроблялася інша Концепція. Вона, зокрема, припускала поєднання десантних військ з управлінням спеціальних операцій (СО). Але в березні 2015 р. в АП прийшов лист з офісу НАТО в Україні, в якому ця ідея оцінювалася негативно й відзначалася загроза розвитку співробітництва з Альянсом. Відгуком на це стало створення спеціальної робочої групи при АП (доволі широкого складу), що мала вирішити концептуальні питання нового роду військ. Напрацювання цієї групи мали забезпечити підготовку профільного закону. Але фактично група зібралася лише кілька разів, і більше експертів в АП не запрошували. На тому її робота закінчилася⁸.

У той же час відбулася презентація ССО в «Укрінформі». В межах партнерства з НАТО розвиток ССО віднесений до пріоритетних напрямів. Пізніше таке рішення було узаконене в Стратегії національної безпеки України та у ВД.

Влітку, на зустрічі з командним складом НАТО, знову обговорювалася Концепція ССО. У грудні доопрацьований її варіант передали партнерам по НАТО (більше, ніж через рік після Указу Президента).

У звіті про виконання програми діяльності КМУ за 2015р. відзначалося затвердження Концепції ССО, уточнення структури їх Командування та Положення про Командування. Тут звертає на себе увагу те, що відповідальним за розроблення цих документів і їх затвердження виступило МО. Це не відповідає європейській практиці.

В 2016 р. в Концепції розвитку сектора безпеки і оборони (СБО) новий рід військ виділений у напрямках розвитку ЗСУ. У стратегічному оборонному бюлетені (СОБ) «створення ССО за стандартами НАТО» визначене як окрема оперативна ціль (3.4). Очікуваний при цьому результат (до 2020р.): визначення та нормативне врегулювання основних завдань, принципів застосування та функціонування

---

⁷ Рингис А. Силы специальных операций. В плену интриг и амбиций [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/rus/articles/2015/12/16/7092684/>

⁸ Там само

ССО, створення їх системи управління. Командуванню ССО підпорядковані визначені військові частини видів ЗСУ. Запроваджено формування, оснащення та підготовку ССО, створено їх центр підготовки.

Слід зазначити, що весь комплекс «очікуваних» показників виглядає як традиційна постановка завдання «з нуля». Очікуване визначення основних завдань, принципів застосування і функціонування ССО фактично свідчить про їх відсутність в «затвердженій» Концепції ССО (про яку звітує КМУ). Хоча саме Концепція має розкривати ці параметри, що визначають смислову значимість діяльності ССО.

Влітку ж пройшло узгодження зі структурами НАТО законопроекту «Про ССО ЗСУ», підготовленого народним депутатом І. Фриз і відпрацьованого робочою групою в АП⁹. Документом визначені завдання ССО і їх статус, механізм фінансування (окремим рядком бюджету МО), порядок набору військовослужбовців, їх грошове забезпечення. Керівництво ССО покладається винятково на командування ССО, вище – на Президента, який безпосередньо, без участі НГШ, ставить завдання СО. НГШ здійснює лише загальне керівництво. Проте такий законопроект на сайті ВР не зареєстрований.

Закон №1420 від 16.06. «Про внесення змін до деяких законів України з питань оборони» встановив появу в Законі «Про ЗСУ» окремого роду військ – ССО, а в законі «Про оборону» – командування ССО. Закон №1437 від 07.07.2016 р. «Про внесення змін до деяких законів України, щодо ССО ЗСУ» встановив доповнення Закону «Про оборону України» визначенням поняття «спеціальна операція»; доповнення Закону «Про ЗСУ» в частині: здійснення ССО спеціальної розвідки і можливості їх залучення до операцій разом з армійською розвідкою; надбавок до їх грошового забезпечення; встановлення відомостей про особовий склад ССО, а також осіб, які співробітничать або раніше співробітничали з ССО, державною таємницею; фінансування ССО з держбюджету, що виділяється МО, але окремим рядком, а також з інших джерел, передбачених законодавством; визначення функцій, визначення завдань і особливостей діяльності ССО законами України і положеннями, які затверджуються Президентом.

---

⁹ Бутусов Ю. Силы специальных операций – реформа закрепляется законом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://censor.net.ua/resonance/391271/sily_spetsialnyh_operatsiyi_reforma_zakreplyaetsya_zakonoproektom

Остання норма – щодо «визначення функцій і завдань..» викликає резонне питання: чи буде затверджуватися Президентом Концепція ССО, розроблена й затверджена МО.

Підсумовуючи розглянутий контекст, слід зазначити, що представлений вище процес не схожий на добре продумані і контрольовані дії, підпорядковані поставленій меті. Очевидною причиною цього є невідповідний рівень ухвалення рішень, що не може забезпечити їх якість навіть через суцільно об'єктивні причини. В комплексі суб'єктивних причин присутні розбіжності позицій та конфлікти всередині оборонного відомства, які обумовили втручання з боку офісу НАТО.

Світовий досвід і стандарти. На думку експертів НАТО, попередні війни мали певну подібність з колишніми, і це давало можливість аналізу досвіду і черпання з нього відповідних висновків. Сьогодні така можливість відсутня¹⁰. В іррегулярних воєнних діях ССО «точно не можуть базуватися на одному стандарті, тому що вони тоді повністю прораховуються ворогом. А прораховані навички, озброєння і техніка ведуть до прорахованих результатів. Тому підготовка і організація ССО має п'ять рівнів, а їх комбінації дозволяють ввести ворога в оману»¹¹.

У загальному значенні ССО – це спеціально створені, навчені і оснащені з'єднання, частини та підрозділи ЗС держав, призначені для ведення диверсійно-розвідувальних дій, організації повстанської діяльності і збройних нападів, включаючи надання допомоги іноземним державам у забезпеченні їх внутрішньої безпеки. Вони підтримують постійну готовність для вирішення завдань в мирний час, у конфліктних ситуаціях і в ході війни, діючи як у складі різномірних сил, так і самостійно. Проведені ними операції носять таємний характер і перебувають під безпосереднім контролем вищого військового керівництва або головнокомандувача ЗС на театрі війни.

Аналіз досвіду окремих країн показав наступні особистості їх ССО.

У США (що першими – в 1977 р. створили загін спеціального призначення), під спеціальними операціями розуміють¹² рейдові операції; стратегічну розвідку; організацію партизанських дій; надання допомоги іноземним державам у забезпеченні їх внутрішньої безпеки; боротьбу з тероризмом; роботу з цивільним насе-

---

¹⁰ Антонов А., Жилін Є. Ворог як система. Еволюція збройного протистояння в сучасній війні // Defense Express. – 2014. – №10. – С.36-43.

¹¹ Скіпальський О., Груздь С. Сили спеціальних операцій Міноборони України в контексті українських реалій // Виклики і ризики. – 15 вересня 2016. – С. 29-43.

¹² Силы специальных операций США [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon-grif.ru/swat/articles/view/157-0.htm>

ленням; пошуково-рятувальні операції на ТВД; іншу діяльність, класифіковану президентом або міністром оборони як СО. До теракту 11.09.2011р. ССО діяли, в основному, в зоні військових конфліктів і допомагали вирішувати завдання, поставлені посольствам та іншим держслужбам за межами країни. Після 2011 р. акцент перенесено на боротьбу з міжнародним тероризмом, виконання точкових місій на території інших держав, спеціальні завдання уряду, в тому числі з повалення «неугодних» режимів¹³. Окремі підрозділи ССО ЗС США виконують завдання з навчання частин спеціального призначення в арміях інших країн.

У **РФ**, де активне формування ССО почалося з 2009 р. – в ході масштабної реформи ЗС, СО класифікується як сукупність погоджених за цілями, завданнями, місцем і часом спеціальних дій військ (сил), що проводяться за єдиним задумом і планом для досягнення певних цілей. Спеціальні дії – як заходи, що здійснюються спеціально призначеними, організованими, підготовленими і оснащеними силами, які застосовують не характерні для звичайних сил методи і способи дій: розвідувально-диверсійні; підривні; контртерористичні; контрдиверсійні; контррозвідувальні; партизанські; антипартизанські та інші дії. На відміну від США тут виділяється акцент контроперації та менша деталізація, яку перенесено в «інші дії».

У **Білорусі ССО** несуть навантаження основного елемента стратегічного стримування. У **Литві** до завдань ССО входять операції зі звільнення заручників (хоча до інтелектуальної сили це можна віднести лише з великою натяжкою). У **Польщі** завдання ССО узагальнене як «завдання спецназу».

В арміях провідних країн світу до завдань ССО включені інформаційно-психологічні операції. У США ці операції здійснюють спеціальні частини і підрозділи, командування яких створене в 1991 р. Під психологічними операціями розуміють вплив на групи людей і окремих осіб за допомогою ЗМІ, різного роду аудіо- або відеопродукції, а також особистого спілкування з метою схилити їх до сприяння досягненню цілей США. До завдань цих підрозділів входить також дезінформація, зниження морально-бойового потенціалу супротивника, створення стану непевності та занепокоєння серед його особового складу, спонукання до здачі в полон, а також аналітична робота з розкриття уразливих місць супротивника тощо¹⁴.

---

¹³ NOWS.ru.com. 6.03.2013.

¹⁴ Силы специальных операций США [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon-grif.ru/swat/articles/view/157-0.htm>

В частині *організації і структури* основу ССО ЗС США становить об'єднане командування ЗС (ОКСО). Організаційно воно включає КСО сухопутних військ (СхВ), ВМС, ВПС. Штабу ОКСО також підпорядковане командування спільних СО і служб розвідувального забезпечення.

Загальна чисельність особового складу ССО становить близько 42 тис. осіб. При цьому ССО СхВ (близько 30 тис. осіб) включають формування регулярних військ, резерву, національної гвардії. Основними бойовими формуваннями є частини спеціального призначення, полк рейнджерів і загін спецпризначення «Дельта».

В РФ структура ССО включає командування ССО МО (розгорнуте в 2012р.), власне ССО і два центри спеціального призначення: «Сенеж» і «Кубинка-2».

Слід зазначити, що ССО ЗС РФ входять до структури підрозділів спеціального призначення різних спеціальних органів (спецслужб), ЗС і поліції (міліції), а також антитерористичних підрозділів, призначених для знешкодження і знищення терористських організацій, проведення спеціальних заходів у глибокому тилу супротивника, диверсій і виконання інших складних бойових завдань.

Слід зазначити, що після теракту 11.09.2001 р. у США, а також «революції білих стрічок» у Москві, у РФ сили розвідки та СО підключені до завдань сприяння врегулюванню внутрішніх кризових явищ, протидії кольоровим революціям у мирний час¹⁵.

У Білорусі ССО (близько 6 тис. осіб) є наступником ВДВ СРСР. Вони включають окремі десантно-штурмові, повітрянодесантну бригади і бригаду спецназу, які підпорядковуються командуванню ССО, підпорядкованому НГШ.

У Польщі до ССО (чисельність близько 3 тис. осіб) належать сухопутні, морські, авіаційні та спеціальні підрозділи, спеціальний полк «коммандос», військові частини спецпризначення, підтримки, управління і забезпечення. Командування спецвійськ не підпорядковується оперативному командуванню ЗС¹⁶.

До озброєння ССО включається різноманітна стрілецька і холодна зброя, у тому числі спеціальної розробки, легкі артилерійські знаряддя, гранатомети, ПЗРК, комплекти вибухових пристроїв, оптико-електронна апаратура, малогабаритні засоби радіо- і супутникового зв'язку, легкі автомобілі і бронетехніка, па-

¹⁵ Скіпальський О., Груздь С. Сили спеціальних операцій Міноборони України в контексті українських реалій // Виклики і ризики. – 15 вересня 2016. – С. 29-43.

¹⁶ Бадрак В. Армии XXI века: звон мечей и стон булата // Зеркало недели. – 25 января 2013.

рашутно-десантне і легковололазне спорядження, технічні засоби пропаганди. У РФ «відкриті» лише транспортні засоби, у т.ч. квадроцикл, транспортний літак, гідроцикл, баггі. В США вертолітний парк ССО ЗС складається з 150 машин різного типу.

Наведений аналіз світового досвіду створення ССО свідчить про неоднозначне розуміння їх ролі і місця в системі забезпечення воєнної безпеки різних держав, а також особливостей діяльності.

Український контекст побудови ССО. Створення нового роду військ первісно передбачає чітке розуміння їх необхідності – призначення і основних завдань. Останні служать відправною точкою для визначення основних параметрів нової «організації» (структури, чисельності тощо), її місця в загальній системі національної безпеки, системі управління і контролю.

У визначенні СО, внесеному до закону «Про оборону України» (за прототип якого, схоже, взяте російське трактування), СО представляється як «сукупність узгоджених і взаємопов'язаних за метою, завданнями, місцем та часом спеціальних дій підрозділів ССО ЗСУ, спрямованих на створення умов для досягнення стратегічних (оперативних) цілей, які проводяться за єдиним задумом самостійно або у взаємодії з військовими частинами, іншими підрозділами ЗСУ, інших ВФ, правоохоронних органів України та інших складових сил оборони для виконання завдань».

В цьому формулюванні «створення умов..» є занадто загальним поняттям у постановці завдання, що розглядається. «Взаємодія (ССО) з військовими частинами... ЗСУ, іншими ВФ, правоохоронними органами...», тобто узгоджені дії спеціально створених, оснащених і навчених ССО, що застосовують не характерні для звичайних сил методи і способи дій, зі «звичайними» силами, тим більше – з правоохоронними органами, навряд чи є коректною. Як з огляду на ефективність, так і на закритість. Навіть взаємодія зі спецназом цих ВФ, призначеним для рішення силових, нехай навіть складних, специфічних завдань. (Тут, очевидно ключ до відмінності ССО і спецназу). Щодо цього, очевидно, доречно залучення до СО дипломатичних служб¹⁷.

При анонсуванні оборонним відомством завершення процесу створення ССО до кінця 2016 р. бачення їх завдань залишається дуже різноманітним: як інстру-

---

¹⁷ Рингис А. Силы специальных операций. В плену интриг и амбиций [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/rus/articles/2015/12/16/7092684/>

мент політики і сучасної війни; точкових операцій зі стратегічними (довгостроковими) наслідками; протидії гібридній війні та асиметричним ударам; протидії агресії на сході України (концепції керованого хаосу або преємтивної війни)¹⁸. Має місце ототожнення ССО зі спецназом, спроби об'єднати їх з ВДВ і навіть підпорядкувати ССО останнім. Член комітету ВР з питань національної безпеки, справедливо відокремлюючи ССО від спецназу і ВДВ, вважає приналежність військовослужбовців до спецназу державною таємницею¹⁹, хоча це стосується, очевидно, лише ССО. У проекті закону про ССО до їх завдань віднесене «надання військової допомоги»²⁰, тобто сугубо силовий компонент, що не відповідає їх статусу і закритому характеру дій. Полковник ГУР (в запасі) вважає, що «ССО в першу чергу створюють для того, щоб боротися за серця людей...», хоча тут же стверджує, що СО можуть включати деструктивні дії і по відношенню до населення²¹. Екс-голова ГШ Г. Педченко включав до завдань ССО і забезпечення безпеки українців на батьківщині та за її межами, і захист об'єктів за межами України, і забезпечення безпеки морського судноплавства, і захист громадян від піратів²².

Помилки та неузгодженості. Помилки, які особливо стосуються МОУ, що фактично стало архітектором ССО, на думку ветеранів агентурної і спеціальної діяльності²³, вже створюють (у тому числі в проекті закону щодо ССО) певні проблеми.

Однією з причин такого становища, на їхню думку, є спрощене розуміння розвідки і СО – як діяльності з добування інформації про супротивника і його наміри. Тоді як одним з фундаментальних завдань стратегічних ССО є формування (нав'язування) цих планів і намірів через механізми маніпулювання елітою і масами супротивника (сила без насильства). Це глибинний і зазвичай «закритий»

---

¹⁸ Бутусов Ю. Реформа ВСУ в бюджеті-2015: опасная игра против боеспособности армии [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://censor.net.ua/resonance/319134/reforma_vsu_v_byudjete2015_opasnaya_igra_protiv_boespособnosti_armii ; Бутусов Ю. Силы специальных операций – реформа закрепляется законом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://censor.net.ua/resonance/391271/sily_spetsialnyh_operatsiyi_reforma_zakrepyaetsya_zakonoproektom ; Рингис А. Силы специальных операций. В плену интриг и амбиций [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/rus/articles/2015/12/16/7092684/>

¹⁹ Шклярская О. Силы спецопераций – универсальное оружие в гибридной войне [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://racurs.ua/1031-sily-specoperaciy-universalnoe-orujie-v-gibridnoy-voyne>

²⁰ Бутусов Ю. Силы специальных операций – реформа закрепляется законом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://censor.net.ua/resonance/391271/sily_spetsialnyh_operatsiyi_reforma_zakrepyaetsya_zakonoproektom

²¹ Шклярская О. Силы спецопераций – универсальное оружие в гибридной войне [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://racurs.ua/1031-sily-specoperaciy-universalnoe-orujie-v-gibridnoy-voyne>

²² Рудь Б. Армия: Проблемы – украинские, решения – российские [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.finance.ua/ru/news/-/245975/armiya-problemy-ukrainskie-resheniya-rossijskie>

²³ Скіпальський О., Груздь С. Сили спеціальних операцій Міноборони України в контексті українських реалій // Викилики і ризики. – 15 вересня 2016. – С. 29-43.

погляд на СО. На відміну від відкритого, представленого в тому числі у нормативних документах іноземних держав і такого, що несе частку цілеспрямованої дезінформації. У глибинному трактуванні призначення і завдань ССО виділяють²⁴: нереагування на проблеми, а створення їх; визначення центрів ваги в системі ворога і нанесення по них адресного розгрому в неочікуваний спосіб; превентивне і преємптивне досягнення геополітичних цілей; тіньові операції синхронно у всіх сферах громадського життя; нанесення стратегічного паралічу системі воєнної організації супротивника шляхом ерозії опорних елементів її конструкції «тими, кого нема»; вербування агентур, обладнання схованок з подальшою організацією і очоленням опору в тилу ворога.

В такому розумінні наявний закон відображує помилкове уявлення про те, що СО проводяться лише підрозділами ССО, хоча в геополітичній СО вони беруть участь лише на певному етапі.

Помилкою визначена і поширена думка про те, що ССО призначені для реагування на загрози і виклики як звичайна армія в умовах оборонної доктрини. І сьогодні вони фактично створюються як ВФ для застосування в локальних конфліктах. Навчити спеціальних операцій проти головного ворога України нема кому. Навіть США, на думку їх військового керівництва, не готові вести успішну гібридну війну проти «наддержав». Тому що СО сильного проти слабкого і СО слабкого проти сильного мають бути різними. Розбіжність двох напрямів підготовки ССО поширюється і на їх інструментарій, і на основні методи роботи.

На думку фахівців, акцентним проявом зниження статусу ССО і обмеження їх функціональних можливостей є відсутність їх у складових СБО, визначених Концепцією його розвитку. Головною причиною тому служать системні помилки в змісті документів, розроблених МОУ. Насамперед у тому, що Концепція ССО затверджена лише МО, а не КМУ. Тому що ССО, незважаючи на приналежність до МОУ, належать і до спеціальних органів і служб, тому документи стратегічного планування для них не повинні затверджуватися як внутрішньоармійські, а як для спеціального органу. Це ж обумовлено і сферою діяльності ССО, яка визначає необхідність поширення Концепції ССО на систему відносин інститутів влади і всього суспільства.

---

²⁴ Там само

Особливо гостро виділяються питання оснащення ССО в плані невідповідності високим нормативам і базовому закону сучасної війни, який визначає неможливість оперативної перемоги без технологічної переваги. У цьому контексті фахівці відзначають «найважливіший факт»: будь-які трансформації в сфері проникнення, добування, маскування, силового контакту, евакуації тощо не можливі без технологічної переваги. Це стосується, в тому числі, й інформаційної війни.

Але «реалізувати амбітну, таємну програму оснащення ССО МОУ креативними засобами на відсталій на два технологічних уклади виробничій базі «Укроборонпрому» ...неможливо в принципі». Все вищезазначене стосується і технічних засобів розвідки. У США і Росії 80-90 % інформації припадає на космічну розвідку. Для нас це невід'ємне завдання.

Але плануючи СО на основі відомих супротивникові озброєнь і техніки, варто розуміти, що ці операції вже змодельовані і вже розроблені відповідні засоби протиборства.

При безумовній цінності матеріалу, представленого професіоналами, в ньому можна відзначити ряд суперечливих положень.

Так, у запропонованих напрямках розвитку нового роду військ (і пропонованої допомоги) присутнє забезпечення технологічної переваги і атипових методів діяльності ССО. У той же час Україні таких креативних засобів ніхто не передасть, а реалізація таких програм на підприємствах Укроборонпрому через його відсталість не можлива в сучасних умовах. Вирішення ситуації вбачається у створенні інноваційного механізму об'єднання інтелекту всієї нації в інтересах проривного набуття технологічної переваги ССО аналогічно DARPA і IARPA (США). Але який знов-таки потребує «надсучасної науково-технічної бази».

Однією з головних помилок в організації нового роду військ експерт центру Разумкова вважає призупинення діяльності спеціальної групи при АП з розробки концепції ССО. В результаті чого завдання було спущене на рівень ГШ, який не повною мірою володіє цим питанням, проте розробляє бачення ССО і блокує прийняття інших рішень, у тому числі через особистісні конфлікти. Відзначається, що і концепція, підготовлена экс-начальником управління ССО «непогана тільки в рамках своєї компетенції»²⁵. Тут очевидно працює закон: система (у цьому випадку військова) не може ставити собі завдання і сама себе реформувати.

---

²⁵ Рингис А. Силы специальных операций. В плену интриг и амбиций //Украинская правда. 16 декабря 2015

Ситуація, що склалася при формуванні ССО потребує постановки чіткого завдання «оновленій» групі з підготовки концептуального документа і організації контролю за його виконанням. Тому що без належного стратегічного бачення суті створюваного інструменту зрушення в напрямі його організації, у тому числі створенні тренувальних центрів – тупиковий шлях²⁶.

Практично всі експерти сходяться на тому, що Концепція має обговорюватися публічно. Це один з ключових елементів у створенні та реформуванні СБО демократичних держав. У США, наприклад, концепція ССО не була закритою. Безумовно, при створенні ССО частина інформації має бути закритою (зміст операції, виконавці і система їх підготовки, фінансування), але загальні та політичні завдання – ні. Полярна позиція – у законі №1437, де до державної таємниці віднесені лише «відомості про особовий склад».

Висновки

1. Створення нового роду військ, який має стратегічне значення та відповідає сучасним вимогам безпеки, безсумнівно вимагає найвищого рівня організації і контролю. Особливо на початковому етапі.

Ці умови в українських реаліях все ще не склалися. Завдання, невиправдано спущене на неналежний рівень прийняття рішень, трансформувалося у нестабільний процес, що супроводжується конфліктами та помилками, які вже мають негативні наслідки.

2. Процес створення ССО, який після постановки завдання Президентом триває понад два роки, за цілою низкою показників не можна визнати задовільним. Це стосується, в тому числі, законодавчих рішень в частині вихідних ключових понять і завдань ССО, відмінності завдань і звітів про їх виконання у різних документах, що не погоджуються між собою, відсутності профільного закону і затвердженої належним чином Концепції розвитку ССО. І, що вбачається головним, – відсутності системного уявлення про поставлене завдання і шляхи його вирішення.

---

²⁶ Там само

3. Конфлікт навколо створення ССО в МО, яке є їх фактичним «архітектором», є прямим наслідком неадекватного розуміння суті призначення цих сил та забезпечення можливості адекватного реагування на сучасні загрози і виклики. Втручання в цей процес представників НАТО (а не українських державних служб) є показником недостатньої ефективності державного управління цим процесом.

4. Складність розглянутого завдання і його статус, наявність цілеспрямованої дезінформації, цілої низки відкритих питань і суперечливих положень стосовно напряму розвитку українських ССО, їх належного технічного оснащення, аналітичного забезпечення їх «випереджальної» діяльності, ступеня адаптації світових практик тощо обумовлюють необхідність залучення до його вирішення інституції найвищого рівня та належного – системного наукового забезпечення.

Через цілу низку об'єктивних (система не може реформувати сама себе) і суб'єктивних причин МОУ не має бути архітектором нового роду військ.

Рекомендації

1. За статусом, обумовленим, в тому числі, Концепцією розвитку СБО, центр, що керує (і контролює) створення нового роду військ має перебувати в структурі РНБО. Для виконання цього завдання необхідно створити у його складі групу інформаційно-аналітичної підтримки. До робочої групи центру доцільно включити розробників планів і варіантів Концепції ССО, професіоналів ГУР.

2. Для вибору напрямів розвитку ССО та початку практичної роботи необхідно всебічно погодити і затвердити їх перспективний вигляд, який включає окрему – «закриту» структуру національних ССО, що базується на таємному ж стандарті їх побудови. При цьому необхідно окреслити реальні обмеження і напрями вирішення відкритих питань і суперечливих положень.

3. Включити до функцій ССО «сприяння врегулюванню внутрішніх криз» – за аналогією з відповідними настановами США та РФ (для посилення дій поліції та інших державних служб).

4. Допрацювати Концепцію розвитку СБО в частині коректного визначення статусу, місця та ролі ССО в системі національної безпеки.

Після опрацювання з урахуванням експертних зауважень Концепцію ССО подати на затвердження Президенту.

Аналітична записка виконана п.н.с. А.П. Герасимовим та н.с. О.І. Куплевацькою.